

فصل دوم

امکانات توسعه صادرات ایران بشیش نشینهای خلیج فارس

در این فصل کالاهای مورد مبادله بین ایران و شیش نشینهای خلیج فارس به پانزده گروه بشرح زیر تقسیم شده و امکانات توسعه صادرات آنها مورد ارزیابی قرار گرفته است :

- ۱- حیوانات زنده و مواد حیوانی
- ۲- محصولات نباتی
- ۳- محصولات غذایی و دخانیات
- ۴- روغنهای نباتی و حیوانی
- ۵- مواد کانی
- ۶- مواد شیمیائی
- ۷- پوست و چرم و مصنوعات آنها
- ۸- کائوچو و اشیاء ساخته شده از آن
- ۹- چوب و مصنوعات آن
- ۱۰- کاغذ و متفرعات آن

- ۱۱- مواد نسجی و مصنوعات آنها
- ۱۲- کفش، کلاه و چتر
- ۱۳- مصنوعات سنگی و شیشه‌ای
- ۱۴- فلزات معمولی و مصنوعات آنها
- ۱۵- لوازم حمل و نقل

بخش ۱- بررسی امکانات توسعه صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی بشینهای خلیج فارس

در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ بیش از ۹۰ درصد صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران جذب بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس گردیده است . البته این نسبت در این مدت ثابت نبوده و از ۳/۷ درصد در سال ۱۳۴۱ شروع شده و تا سال ۱۳۴۴ بطور مداوم افزایش یافته بطوریکه در این سال ۸۲/۷ درصد صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس صادر گردیده است ، ولی در سالهای بعد بدلائلی که خواهیم دید صادرات این مواد قوس نزولی را پیموده و سهم نسبی شیخ نشینهای خلیج فارس در کل صادرات از رقم ۸۲/۷ درصد در سال ۱۳۴۴ به رقم ۴/۴ در سال ۱۳۴۷ نقصان یافته است . در جدول زیر ارزش صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی بشیخ نشین های مورد بحث در خلیج فارس به تفکیک در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ نشان داده شده و سهم نسبی شیخ نشینهای خلیج فارس در کل صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران محاسبه گردیده است .

جدول شماره ۲۹

ارزش صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی پشیمانی پشمی پشمیهای خالص فارس در سالهای ۱۳۴۱-۴۷ (واحد - یک هزار ریال)

نام شیخ نشین	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	۱۳۴۷	متوسط هفت ساله
کویت	۵۳۱۸۶	۱۳۹۸۱۷	۲۸۲۱۹۶	۳۵۵۰۴۴	۳۱۶۲۹۵	۴۸۳۸۹	۶۹۶	۱۷۰۸۰۲
عمان	۵۲۴۷۰	۷۸۶۳۳	۱۹۸۱۲۳	۲۵۸۸۵۴	۱۰۳۲۸۶	۱۵۹۰۷۵	۳۶۲۴۸	۱۰۵۹۵۵
دوبی	۸۶۱۰۶	۸۱۴۵	۲۱۰۰۰۶	۷۴۲۹۶	۳۳۱۵۸	۶۷۶۴۶	۳۷۷۸۳	۳۵۵۲۰
قطر	۷۵۶۰	۶۰۹۸	۹۰۷۳	۸۵۹۸	۱۰۹۸۸	۷۱۷۳	۷۰۲۸	۸۰۷۹
مستقط	۳۷	—	۲۳۶	—	۶۶	۱۶۱	۲۱۰	۱۴۲
جمع (۱)	۱۲۱۸۵۹	۱۸۲۶۸۹	۱۰۰۶۳۴	۲۹۶۷۹۲	۴۶۳۷۹۳	۲۸۲۴۴۴	۸۱۹۶۵	۳۲۰۵۱۶
جمع کل صادرات ایران	۲۷۷۸۵۳۷	۳۴۵۷۵۰۱	۲۳۵۷۲۶	۶۲۵۷۲۷	۸۴۲۱۲۷	۶۴۴۰۶۵	۵۲۰۱۶۸	۳۰۹۹۳۲
در این گروه (۲)	۴۳۷	۵۲۹	۸۱۶	۸۲۷	۷۲	۵۴۳	۲۶۴	۵۹
نسبت (۱) به (۲)	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵	۶۳۵

ساخت: سالنامه‌های آمار بازرگانی، خارجی ایران، سالهای ۱۳۴۱-۴۷

درمورد جدول شماره ۲۹ توضیحات زیر ضروری است:

۱- صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی از قبیل گاو، گاو میش، گوساله، بز و بزغاله، قوچ، میش و بره، انواع ماکیان و گوشت آنها، مشمول تعرفه های شماره ۱ الی ۳۹ در جداول مربوط بآمار بازرگانی خارجی ایران در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ از سالنامه های آمار بازرگانی خارجی ایران به تفکیک استخراج شده آنگاه محاسبات آماری بمنظور تعیین میزان صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی بهریک از این شیخ نشینهای خلیج فارس صورت گرفته و نتایج حاصل در جدول مذکور تلخیص گردیده است.

۲- ترکیب صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی بهریک از شیخ نشینهای خلیج فارس در جداول ضمیمه در پایان گزارش آورده شده که در آنها میتوان وزن و ارزش صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی را بهریک از شیخ نشینها در سالهای ۴۷-۱۳۴۱ مورد مطالعه قرار داد و نوسان هر یک را مشخص نمود. با توجه بدین توضیحات نتایج زیر را میتوان از بررسی آماری جدول فوق استنباط کرد.

۱- با توجه به توزیع جغرافیائی صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی در دوره مورد بررسی می بینیم که شیخ نشینهای خلیج فارس با جذب ۹۰ درصد این صادرات با اختلافی فاحش با دیگر کانونهای جذب این صادرات مقام نخست را در واردات حیوانات زنده و مواد حیوانی از ایران دارا بوده اند و این امر هم، با توجه بموقعیت نسبتاً مشابه طبیعی آنها از نظر فقه، شرائط مناسب طبیعی و اقلیمی لازم جهت توسعه دامپروری در این منطقه و احتیاج مشترک این شیخ نشینها بواردات حیوانی زنده و مواد حیوانی جهت رفع نیازهای مصرفی خود، امریست طبیعی. بعبارت دیگر بازار این شیخ نشین

ها بازاریست طبیعی برای جذب صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران که با توجه به :

- افزایش جمعیت این شیخ نشین ها
 - افزایش درآمد آنها در نتیجه بهره گیری از منابع نفتی
 - روز بروز بوسعت آن افزوده خواهد گردید.
- ۲- بطوریکه در جدول فوق مشاهده میگردد در دوره مورد بررسی بیش از ۵۰ درصد صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران به گروه شیخ نشینهای خلیج فارس جذب بازار شیخ نشین کویت گردیده و پس از آن به ترتیب عمان ، دوبی ، قطر و مسقط مهمترین واردکننده این مواد از ایران بوده اند.
- ۳- از سال ۱۳۴۵ به بعد که شرایط صدور دامهای زنده و متعاقب آن مواد حیوانی تغییر کرد و اقداماتی در زمینه ایجاد سوانعی در جهت صدور انواع دام و مواد حیوانی بمنظور تنظیم جریانهای عرضه و تقاضای آن در داخل کشور صورت گرفت، مستقیماً بر روی صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی مؤثر واقع شد و صادرات این اقلام بشدت مورد تحدید قرار گرفت بطوریکه جمع کل صادرات این اقلام از ۸۴۲ میلیون ریال در سال ۱۳۴۴ به ۳۰۹ میلیون ریال در سال ۱۳۴۷ تنزل یافت لیکن گفتنی است که روند صادرات ایران بشیخ نشین ها در این گروه بسرعتی افزونتر از سرعت کاهش کلی صادرات این گروه کاهش یافته و سهم نسبی شیخ نشین های خلیج فارس در جذب صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی از ۸۲/۷ به ۶/۴ درصد در سال ۱۳۴۷ تنزل یافته است.
- ۴- در بررسی ترکیب صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ، بشرحیکه در جداول ضمیمه آورده شده است ، بدین واقعیت واقف میگردیم که در هیچیک از سالهای ۱۳۴۷-۳۴ جز مقداری ناچیز از انواع روغنهای حیوانی هیچ نوع مواد لبنی دیگری به هیچکدام از این شیخ نشینها صادر نشده در صورتیکه کویت تنها

در سالهای اخیر سالیانه حدود ۳ میلیون لیره لبنیات و تخم مرغ از جهان وارد کرده است. با آشنائی بوضع دامداری و دامپروری در هر یک از این شیخ نشین ها و اطلاعاتیکه از وضع ترکیب جهانی واردات این شیخ نشین ها در دست است تحصیل این نتیجه چندان مشکل نیست که مواد لبنی از جمله عمده واردات این شیخ نشینها بمنظور رفع نیازهای مصرفی مردم آنهاست. با توجه باینکه مصرف مواد لبنی در هر منطقه در درجه نخست تابعی است از جمعیت آن منطقه و در مرحله بعد متأثر از وضع درآمد مردم آن منطقه است و با توجه به :

- جمعیت کویت و دیگر شیخ نشینهای مورد بحث بشرحیکه در فصلول گذشته مطرح بحث قرار گرفته

- درآمد مردم کویت و مردم دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس و

- وضع نسبتاً مشابهی که از نظر دامداری و دامپروری در این منطقه حکم فرماست. میتوان ارزش کل واردات مواد لبنی در سایر شیخ نشینها را معادل ارزش واردات مواد لبنی کویت دانست. واردات مواد لبنی کویت بشرحیکه در ترکیب واردات آن دیده شد حدود ۳ میلیون لیره است و بنابراین میتوان ارزش واردات مواد لبنی دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس را هم معادل ۳ میلیون لیره برآورد کرده بنابراین یک بازار حد اقل ۳ میلیون لیره ای برای مواد لبنی ایران در این شیخ نشین ها وجود داشته که با توجه به :

- افزایش جمعیت این منطقه و

- افزایش درآمد مردم این شیخ نشینها

روز بروز بوسعت آن افزوده میگردد. بنابراین میتوان ادعا کرد که بازاری بالقوه وسیع و مطمئن برای جذب صادرات حیوانات زنده و مواد حیوانی ایران در شیخ نشینهای خلیج فارس وجود داشته که درجه بهره گیری ایران از آن

- بستگی مستقیم به امکانات ایران در این زمینه دارد ، با توجه به :
- عدم تعادل موجود در عرضه و تقاضای گوشت قرمز در داخل کشور
 - کمبود مواد لبنی در داخل کشور
- پیش بینی امکان توسعه صادرات حیوانات زنده و آغاز صادرات مواد لبنی به
بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس بعید بنظر میرسد .

بخش ۲ - بررسی امکانات توسعه صادرات محصولات نباتی بشیخ نشینهای خلیج فارس

در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ بیش از ۶/۹ درصد از صادرات محصولات نباتی ایران از قبیل :

- انواع صیفی جات و سبزیجات مانند خیار ، کدو ، بادمجان ، گوجه ترنگی ، پیاز ، سیب زمینی ، هویج و سیر ، انواع سمزی و کاهو ،
- انواع غلات و حبوبات مانند برنج و خرده برنج ، عدس ، ماش ، نخود و باقلا ،
- انواع میوهجات مانند خرما ، انگور ، سیب ، زردآلو ، شلیل ، گیلان ، انار ، هندوانه و خربوزه ،

- انواع خشکبار مانند کشمش ، مویز سبز ، بادام با پوست ، مغز بادام فندق ، گردو ، پسته بشیخ نشین های خلیج فارس صادر گردیده است . این نسبت در طول سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ ثابت نبوده است و از ۶/۱۰ درصد در سال ۱۳۴۱ شروع و تا سال ۱۳۴۴ بطور مداوم افزایش یافته است بطوریکه در این سال سهم نسبی شیخ نشینهای خلیج فارس در جذب صادرات محصولات نباتی ایران برقم ۹/۱۴ درصد رسیده است لیکن از این سال بعد سهم نسبی وهم سهم مطلق شیخ نشینهای خلیج فارس در جذب محصولات نباتی ایران نقصان پذیرفته و از ۹/۱۴ درصد در سال ۱۳۴۴ به ۶/۴ درصد در سال ۱۳۴۷ کاهش یافته است .

در جدول زیر ارزش صادرات محصولات نباتی ایران بشیخ نشینهای خلیج فارس به تفکیک در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ نشان داده شده و سهم نسبی شیخ نشینهای خلیج فارس در کل صادرات محصولات نباتی ایران محاسبه گردیده است .

جدول شماره ۳۰

ارزش صادرات محصولات نباتی بشیخ نشین های خلیج فارس در سالهای ۴۹ - ۱۳۴۱
(واحد یک هزار ریال)

نام شیخ نشینها	۱۳۴۱	۱۳۴۲	۱۳۴۳	۱۳۴۴	۱۳۴۵	۱۳۴۶	متوسط هفت ساله
کویت	۱۲۸۲۱۴	۸۵۰۸۶	۶۸۵۳۴	۱۷۷۶۷۱	۹۰۰۷۳	۱۶۸۲۰۷	۱۲۹۶۴۰
عمان	۷۰۶۱۸	۶۴۹۹۸	۹۹۲۱۴	۱۴۲۳۰۸	۷۷۹۴۰	۱۰۸۳۳۸	۹۱۱۸۹
دوبئی	۴۴۶۱۹	۱۷۱۷۸	۴۲۵۰۸	۵۸۸۷۶	۲۷۵۱۵	۴۷۳۱۷	۳۶۳۱۸
قطر	۴۲۴۴۷	۶۱۰۰۴	۵۳۸۲	۱۲۰۳۷	۱۲۹۸۹	۱۴۴۸۰	۱۳۹۲۹
مستقط	۱۸۳۴	۲۱۷	۱۶۲۲	۳۱۳	۸۸۱	۳۵۶	۸۷۵
جمع (۱)	۲۶۷۷۳۲	۱۷۳۵۸۳	۲۱۷۰۱۰	۴۰۱۲۰۵	۲۰۹۳۹۸	۳۳۸۶۹۸	۲۶۳۴۲۱
جمع کل صادرات ایران	۲۵۵۱۷۲۶	۲۱۹۸۰۷۹	۲۴۱۰۰۱۳	۲۶۸۸۹۵۰	۲۵۹۸۷۲۸	۳۰۸۲۹۶۴	۲۷۷۴۹۲۵
در این گروه (۲)	۷۸	۹	۱۴۹۹	۸	۱۰۷۹	۶۲۳	۹۶
درصد (۱) به (۲)	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

منابع: سالنامه های آمار بازار کانی خارجی ایران، سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱

در مورد جدول شماره ۳. باید متذکر گردید که صادرات محصولات نباتی ایران از قبیل: گوجه فرنگی، پیاز، سیر، سبب زمینی، هویج، لوبیا، باقلا، خیار، کدو، بادمجان، فلفل سبز، بامیه تازه، کاهو، سبزیجات تازه، خرما، انگور، سبب، زردآلو، شلیل، گیلاس، خربزه، هندوانه، انار، کشمش، مویز و سبزه، بادام و مغز بادام، فندق، گردو و مغز گردو، پسته، زعفران، زیره سیاه و سببشمول تعرفه‌های شماره ۴. الی ۹ و از سالنامه‌های آماری بازرگانی خارجی ایران به تفکیک در هر سال استخراج شده آنگاه پس از یکسری محاسبات آماری که بمنظور تعیین مقدار صادرات محصولات نباتی بهر یک از این شیخ نشین ها صورت گرفته، نتایج حاصل در جدول مذکور خلاصه شده است. با توجه بدین توضیح و آشنائی با ترکیب صادرات محصولات نباتی ایران بشرحیکه در جداول ضمیمه آورده شده میتوان نتایج زیر را استنباط نمود.

۱- در دوره مورد بررسی بیش از ۵۰ درصد صادرات محصولات نباتی ایران به گروه شیخ نشینهای خلیج فارس جذب بازار شیخ نشین کویت گردیده است. پس از آن به ترتیب عمان، دوی، قطر و مسقط مهمترین واردکننده این محصولات از ایران بوده اند.

۲- متوسط ارزش کالاهای صادراتی ایران بکویت در این گروه بدلائلی که مورد بحث قرار خواهد گرفت کمتر از متوسط ارزش صادرات سایر کشورها بدین شیخ نشین است. توضیح اینکه در سالهای ۶۴-۱۳۴۵ کویت در حدود ۵۲۸ هزار تن محصولات نباتی با ارزش ۴/۵۷ میلیون ریال از جهان وارد کرده است یعنی ارزش متوسط هر کیلوئی محصولات نباتی وارداتی کویت از جهان در این دو سال حدود ۹ ریال بوده است در صورتیکه در همین سال ایران حدود ۶ هزار تن محصولات نباتی با ارزش ۲۶ میلیون ریال بکویت صادر کرده است، یعنی ارزش

متوسط هر کیلو محصولات نباتی وارداتی کویت از ایران حدود ۴/۵ ریال بوده است.

ارزانی قیمت صادرات محصولات نباتی ایران بکویت دلایل مختلفی دارد که اهم آنها عبارتست از :

- کیفیت محصولات نباتی صادراتی ایران به کویت و دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس بسیار نامطلوب است. مردم این شیخ نشین ها بویژه کویتی ها باتکاء درآمدهای سرشار خود همواره طالب محصولات غائی با کیفیت عالی بوده و در این رهگذر مسئله قیمت نقشی قاطع و مؤثر ایفاء نمیکند. لیکن متأسفانه صادر کنندگان ایرانی بدین مهم توجهی ننموده و همواره کوشا هستند مقادیر بیشتری محصولات غذائی بدون توجه بکیفیت آنها به کویت و دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس ارسال دارند.

- حمل و نقل محصولات نباتی ایران به شیخ نشین های خلیج فارس اکثراً با قایق و کرجی صورت میگیرد و در نتیجه محصولات نباتی در طی فاصله بنادر ایران تا کویت در هوای گرم خلیج در محیطی آزاد عموماً فاسد گردیده و با حداقل طراوت خود را از دست میدهند.

با توجه به توضیحات فوق طبیعی است که متوسط ارزش صادرات هر کیلو محصولات نباتی ایران بکویت و دیگر شیخ نشینهای خلیج فارس کمتر از متوسط ارزش واردات هر کیلو از این محصولات از کشورهای دیگر است.

۳- در تعیین سهم نسبی صادرات محصولات نباتی ایران در کل واردات کویت باید متذکر شد که در سالهای ۶۶ - ۱۹۶۵ حدود ۴۵۷۰ میلیون ریال کویت از دنیا محصولات نباتی وارد کرده است در صورتیکه ایران در این سالها فقط ۲۶۰۰ میلیون ریال محصولات نباتی بکویت صادر کرده است بعبارت دیگر ایران تنها توانسته است $\frac{۱}{۱۷}$ بازار وارداتی کویت را در این مورد بخود اختصاص دهد. جالب اینجاست

که سهم مطلق و نسبی ایران در جذب بازار وارداتی کویت در این مورد در سالهای اخیر رو به کاهش رفته است و این امر هم با توجه با افزایش سطح درآمد های مردم کویت سرریست طبیعی . توضیح اینکه درآمد مردم این منطقه در سالهای اخیر در اثر بهره گیری از منابع نفتی افزایش فوق العاده چشم گیری یافته و در نتیجه گرایش آنها بخرید محصولات نباتی با کیفیت ممتاز و قیمت با افزایش یافته و بشرحیکه گذشت چون محصولات نباتی ایران فاقد این کیفیت است صادر کنندگان ایرانی نتوانسته اند در حفظ بازار کویت در سالهای اخیر موفق گردند . در صورت :

- عدم اجرای اصول صحیح استاندارد محصولات نباتی صادراتی ایران
- عدم توجه بمطوبیت و کیفیت محصولات نباتی صادراتی ایران
- عدم اصلاح وضع حمل این محصولات

پیش بینی امکان از دست دادن بازار کویت در مورد محصولات نباتی ایران چندان مشکل نیست . بنابراین برای حفظ و گسترش این بازار باید مسائل فوق را بطور جدی در مورد صادرات محصولات نباتی ایران مطرح نموده و راه حلهای عملی آنرا مورد مطالعه قرار گیرد .

- در سالهای اخیر بطور متوسط کویت سالانه ۱۱ میلیون لیبره استرلینگ محصولات نباتی از جهان وارد کرده است . با توجه به عوامل زیر :

- جمعیت کویت و جمعیت شیخ نشینهای عمان ، دویی ، قطر و مسقط ،
- سطح درآمد مردم کویت و مردم شیخ نشینهای فوق الذکر و بالاخره
- اسمان نظر در شرایط مشابه اقلیمی در این مناطق که خود مانعی در جهت توسعه فعالیت های کشاورزی در این منطقه است ، میتوان پیش بینی نمود که واردات محصولات نباتی این شیخ نشین ها در سال های آینده باروند مطلوبی افزایش یابد که طبعاً حدود وسعت و درجه گسترش آنها در سالهای آینده تابعی است از متغیر ضریب افزایش جمعیت این ناحیه و درجه مهاجرت پذیری آن .

با توجه بمطالب بیان شده اظهار این موضوع چندان مشکل نیست که بازار وسیع و ثروتمند شیخ نشین های خلیج فارس واجد امکانات بالقوه مناسب و مساعد جهت بهره گیری ایران از آن است لیکن ضریب بهره گیری از این بازار های صادراتی در امر محصولات نباتی ایران بستگی مستقیم به چگونگی کیفیت صادرات محصولات نباتی ایران یا نحوه انتقال و عرضه آنها دارد.

بخش ۶- بررسی امکانات توسعه صادرات مواد خوراکی، انواع نوشابه‌ها و دخیانیات بشیخ نشینهای خلیج فارس

در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱ در حدود ۳/۶ درصد از صادرات مواد خوراکی و دخیانیات ایران بشیخ نشینهای مورد مطالعه در خلیج فارس صادر شده است . مواد خوراکی که در این گروه مورد بحث قرار میگیرد ، مواد خوراکی طبیعی نیست بلکه تولیداتی است که در داخل کشور در کارخانه هائی که به تولید محصولات غذائی مشغولند تهیه گردیده است از قبیل انواع بیسکویت ها و شیرینی جات ، نقل ها و آب نباتها ، آجیل و نخودچی و انواع ماکارونی . سهم مطلق و نسبی صادرات این کالاها در دوره مورد مطالعه پیوسته رو بافزایش بوده است . در جدول زیر ارزش صادرات این محصولات به شیخ نشین های خلیج فارس به تفکیک در سال های ۴۷-۱۳۴۱ نشان داده شده و سهم نسبی این نشین ها در کل صادرات مواد خوراکی و دخیانیات ایران محاسبه گردیده است .

جدول شماره ۳۱

ارزش صادرات مواد خوراکی و دخانیات بشیخ نشیهای خلیج فارس در سالهای ۴۷ - ۱۳۴۱
(واحد - یک هزار ریال)

متوسط هفت ساله	۱۳۴۷	۱۳۴۶	۱۳۴۵	۱۳۴۴	۱۳۴۳	۱۳۴۲	۱۳۴۱	نام شیخ نشین
۱۲۷۵۲	۲۹۹۸۹	۲۲۸۲۳	۱۰۹۲۷	۶۸۹۶	۶۲۵۳	۷۸۴۹	۴۵۴۱	کویت
۲۸۳۱	۲۱۰۸	۴۰۳۷	۲۳۹۴	۵۷۶۰	۲۶۵۷	۱۳۱۱	۱۵۴۸	عمان
۲۳۱۳	۵۶۹۳	۳۵۰۲	۱۲۷۰	۱۶۷۹	۱۶۵۹	۱۱۵۵	۱۲۳۳	دوبئی
۶۰۸	۶۶۹	۱۲۲۵	۵۰۵	۷۲۴	۴۱۸	۳۹۹	۳۲۱	قطر
۴۷	—	—	۱۲۸	۱۸۲	—	—	۲۰	مسقط
۱۸۵۵۱	۳۸۴۴۹	۳۱۵۸۷	۱۵۲۲۴	۱۵۱۲۱	۱۰۹۸۷	۱۰۷۱۴	۷۶۶۳	جمع (۱)
۴۸۰۹۱۷	۶۰۹۷۱۴	۵۴۹۷۰۲	۵۴۲۸۷۷	۵۰۲۵۸۸	۴۷۶۵۴۱	۳۷۹۷۵۳	۳۰۳۱۴۷	جمع کل صادرات ایران در گروه (۲)
۳۶	۶۳	۵۷	۳۸	۳	۳۳	۳۶	۳۵	درصد (۱) به (۲)

مأخذ: سالنامه های آمار بازرگانی خارجی ایران ، سالهای ۳۷-۱۳۴۱

توضیحات :

۱- صادرات مواد خوراکی و دخانیات ایران مشمول تعرفه های شماره ۱۱۶ الی ۱۷۳ از سالنامه های آماری بازرگانی خارجی ایران به تفکیک در هر سال استخراج شده آنگاه پس از انجام یکسری محاسبات آماری که بمنظور تعیین میزان صادرات مواد خوراکی و دخانیات بهریکه از این شیخ نشین ها صورت گرفته نتایج حاصل در جدول شماره ۳۱ تلخیص گردیده است.

۲- بیش از ۹۰ درصد صادرات ایران در این گروه بشیخ نشین های خلیج فارس عبارتست از: انواع بیسکویت ها، آب نبات ها، آجیل و ماکارونی بنابر این نوسانات صادرات این گروه متأثر از نوسانات صادرات کالا های فوق الذکر است.

۳- در سالهای بعد از ۱۳۴۴ با توسعه فعالیت های کارخانجات بیسکویت سازی و آبنات سازی و اشباع نسبی بازارهای داخلی صاحبان این کارخانجات اقداماتی در جهت بازار یابی در بازارهای شیخ نشینهای خلیج فارس و ممالک مجاور انجام دادند و در نتیجه توانستند مقدار قابل ملاحظه ای بیسکویت و آب نبات و شکلات بدین بازارها عرضه کنند. موفقیت کارخانجات تولید کننده محصولات فوق الذکر در امر صدور کالاهای فوق را باید ناشی از توجه آنان بامر بسته بندی محصولات غذایی از طرفی و اشباع نسبی بازار های داخلی و وجود رقابت محدود بین صاحبان صنایع دانست. توضیح اینکه اکثر تولید کنندگان ایرانی به علت وجود بازاری مطمئن و بلاعارض در داخل کشور اصولاً توجهی بمسأله نفوذ در بازارهای خارجی نکرده هیچگونه اقدامی در جهت صدور محصولات خود ننموده اند، لکن در برخی از صنایع غذایی با توسعه سریع ظرفیت تولیدی کارخانجات تولید کننده و محدودیت ظرفیت

جذب بازارهای داخلی صاحبان این صنایع در سالهای اخیر بفر فکر تحصیل بازارهای صادراتی برآمده و در این رهگذر توفیقی اندک تحصیل نموده‌اند که از این جمله است صنایع بیسکویت سازی و ما کارونی ایران.

۴- در مطالعه ترکیب کالاهای صادراتی ایران در ایران در این گروه بشرح جداول ضمیمه مشاهده میکنیم که در سالهای مورد مطالعه صادرات انواع کنسروها، کمپوتها، مرباها، ترشیها، آب میوهها بسیار ناچیز بوده است. علت ناچیز بودن صادرات این محصولات اینست که تولیدکنندگان این کالاها قادرند محصولات خود را ب قیمتی معادل دو برابر قیمت کالاهای مشابه خارجی در بازارهای داخلی بفروش برسانند و بدین علت تا کنون اقدامی در جهت صدور این محصولات ننموده‌اند.

- در مورد صادرات دخانیات بشیخ نشینهای خلیج فارس باید از تجربه تلخ شرکت دخانیات ایران در این مورد یاد کرد. در سالهای اخیر شرکت دخانیات به منظور تحصیل بازاری مطمئن برای صدور انواع سیگار بازارهای شیخ نشینها اقدام بصدور سیگار به کویت نمود. قیمت این سیگارها قیمت داخلی آنها تعیین شد. لیکن این سیگارها از کویت ببازارهای جنوب ایران سرازیر گردید و ب قیمتی معادل قیمت داخلی آنها بفروش رسید. علت عدم توفیق سیگار، مطلوب نبودن نوع بسته بندی سیگار در مقام مقایسه با سیگارهای خارجی و مهمتر از همه بالا بودن قیمت ها دانست.

در مطالعه ترکیب واردات جهانی کویت (بشرح مندرج در جدول شماره ۱) مشاهده میگردد که این شیخ نشین در سالهای اخیر بطور متوسط حدود ۱۳۰ میلیون ریال انواع نوشابهها و دخانیات از جهان وارد کرده است. با توجه به جمعیت کویت وسایر شیخ نشینهای خلیج فارس و وضعیت اقتصادی مشابه این شیخ نشینها از

نظر فقدان کارخانجات تولیدکننده صنایع غذایی میتوان ظرفیت بازار وارداتی شیخ نشین های عمان ، دوبی ، قطر و مسقط را جمعاً معادل ظرفیت وارداتی بازار کویت دانست و ظرفیت بازار های این منطقه را از نظر جذب کالا های صادراتی در این گروه معادل . . . ۳ میلیون ریال برآورد نمود .

بظوریکه در جدول شماره ۳۱ مشاهده میگردد متوسط ارزش صادرات ایران در این گروه در مورد مطالعه سالیانه حدود ۱۷ میلیون ریال بوده است، بعبارت دیگر سال های اخیر صادرکنندگان ایرانی توانسته اند فقط $\frac{1}{7}$ درصد ظرفیت بازار وارداتی کویت را درین گروه کالاها بخود اختصاص دهند .

با توجه بمطالب گفته شده بیان این مطلب چندان مشکل نیست که بازار وسیع و ثروتمند شیخ نشین های خلیج فارس واجد امکانات بالقوه مناسب و مساعدی جهت جذب صادرات انواع محصولات غذایی و دخانیات ایران است لیکن ضریب بهره گیری از این بازار های صادراتی در امر صدور محصولات غذایی ایران بستگی مستقیم بعوامل زیرین دارد :

- کیفیت محصول صادراتی

- نحوه عرضه محصول

- قیمت ها

در مورد کیفیت صادرات ایران در این گروه باید معترف بود که این محصولات از کیفیت بهتری نسبت بسایر کالاهای صادراتی ایران برخوردارند و نحوه بسته بندی و عرضه آنها هم بد نیست لیکن قیمت آنها فوق العاده گران است .

توضیح اینکه در حال حاضر صاحبان کارخانجات سازنده مواد غذایی در سایه سیاست حمایتی دولت مبتنی بر حمایت از تولیدات داخلی در مقابل واردات کالا های مشابه خارجی قادرند بخوبی محصولات خود را در بازار های داخلی عرضه کرده و با قیمتی گرانتر از قیمت های بین المللی به مصرف کننده ایرانی تحمیل

نمایند با توجه بدین مسأله است که آنان اولاً احتیاج مبرسی بانجام اقداماتی جهت تحصیل بازارهای خارجی احساس نکرده و ثانیاً حاضر بعرضه محصولات خود بقیه‌تی در سطح قیمت‌های بین‌المللی در بازارهای صادراتی نیستند و مسلماً تا زمانیکه طرز فکر تولیدکنندگان این صنایع این چنین باشد امید به تحصیل بازارهای شیخ نشین‌ها بمنظور صدور محصولات فوق‌الذکر امیدی است واهی.

نا تمام

